

İCBARİ TİBBİ SİĞORTANIN ÜMUMİ VƏ NƏZƏRİ MƏSƏLƏLƏRİ

Əkbərov A.A.*, Əliyeva Ü.İ., Bağırzadə M.İ., Mirzəməmmədova X.R.

Azərbaycan Texniki Universiteti, Beynəlxalq Biznes Məktəbi, "Səhiyyənin idarə edilməsi" fakültəsi

İcbari tibbi sığorta mahiyyətə sosial xidmət sferalarından biridir və onun icra mexanizminin, prosesin hazırlanma müddəaları bu sahənin nəzəri müstəvisini təşkil edir. Təqdim olunmuş məqalədə icbari tibbi sığortanın tədqiqat obyektinin ümumi xüsusiyyətini əks etdirən məqsədləri və nəzəri məsələləri nəzərdən keçirilir. Məqalədə icbari tibbi sığortanın səhiyyənin təşkili və idarə edilməsinin ayrılmaz hissəsi olduğu vurğulanır. Eyni zamanda, icbari tibbi sığortanın məqsəd və siyasətinin onun nəzəri məsələlərini əhatə etdiyi qeyd edilir.

Açar sözlər: icbari tibbi sığorta, səhiyyənin təşkili və idarəedilməsi, icbari tibbi sığortanın məqsədi və nəzəri məsələləri.

Tədqiqatın aktuallığı. Cəmiyyətin insana xidmət sferasına aid istənilən anlayış və fəaliyyət növünün təkmil nəzəriyyəyə malik olması mütləq amildir. Nəzəriyyə anlayış və prosesin qanunauyğunluqlarını əks etdirən, sübutunu daha çox biliklər şəklində tapan, keçmiş və mövcud sosial təcrübənin, yaxud nəzərdə tutulan təcrübənin məntiqi ümumiləşdirilməsidir, müşahidə, nəzarət və təhlil nəticəsində reallaşır. Təcrübə öz səmərəliliyini məhz düzgün müəyyənləşdirilmiş nəzəriyyə sayəsində təmin edir və artırır. Eyni zamanda keyfiyyət və göstəricilərin daxili və zahiri vəhdəti anlayış və fəaliyyətin ümumi məsələlərini təşkil edir. Bu amillər məqalənin aktuallığını şərtləndirir.

Tədqiqatın məqsədi. İcbari tibbi sığortanın ümumi və nəzəri məsələlərini izah etmək və həmin məsələləri reallaşdıran müddəaları elmi prinsip və təsnifat əsasında şərh etməklə əsaslandırmaqdır. Qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün səhiyyənin idarəedilməsinin funksiyalarının, icbari tibbi sığortanın məqsədinin izahı tədqiqatın vəzifələri kimi reallaşır.

Tədqiqatın metodu. Tədqiqat empirik, təsviri, analitik təhlil, iyerarxik təhlil (AHP) metodlarından istifadə etməklə aparılıb.

Tədqiqatın nəticəsi. Səhiyyə dövlət və cəmiyyətin xüsusi aktuallığa, məhsuldarlığa malik olan geniş sferalarındandır və onun idarəedilməsi spesifik sistemə əsaslanır. İcbari tibbi sığorta səhiyyənin əhaliin sosial müdafiəsinə yönəlmiş, müasir və beynəlxalq təcrübəyə əsaslanan idarəedilmənin ümumi, xüsusi, nəzəri və tətbiqi məsələlərini əhatə edən idarəetmə funksiyalarının reallaşması, maliyyəyə mexanizmlərinin yeni iqtisadi əsaslarla

təkmilləşdirərək əhaliyə göstərilən tibbi xidmətlərin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsi və əlçatanlığının təmin edilməsi zərurətindən irəli gələn fəaliyyət sahəsidir [1]. İcbari tibbi sığorta mahiyyətə sosial xidmət sferalarından biridir və onun icra mexanizminin, prosesin hazırlanma müddəaları bu sahənin nəzəri müstəvisini təşkil edir.

İcbari tibbi sığortanın ümumi məsələləri. Fəaliyyət növündən asılı olmayaraq, hər bir prosesin təşkili və idarəedilmə məzmununun müəyyənləşdirilməsi ümumi əsaslara söykənir. İcbari tibbi sığorta tibbi-sosial məzmunlu xidmət növüdür. Bu halda səhiyyənin təşkili və idarəedilməsinin tərkib hissəsi olması icbari tibbi sığortanın ümumi məsələlərinin əsas məzmununu təşkil edir.

Məlumdur ki, əhalinin sağlamlığının qorunması hər bir dövlət siyasətinin xüsusi tərkib hissəsidir. Çünki vətəndaşının sağlamlığı üçün dövlət səhiyyə siyasətində xüsusi diqqət yetirilən sığorta, sosial təminat və səhiyyə məmurları böyük məsuliyyət daşıyırlar. Sağlamlıq insana verilmiş ən mühüm nemətdir və onun qorunması, insanların sosial müdafiə hüququnun olması, sosial təhlükəsizliyinin təminatı dövlət qarşısında duran ən mühüm şərtlərdəndir. Bu şərtlərdən hər hansı birinin olmaması həmin dövlətin iqtisadi və sosial inkişafının qənaətbəxş olmamasından xəbər verir [2].

İdarəetmənin xüsusiyyətlərini şərh edən bəzi mənbələrdə "səhiyyənin idarə olunması idarəetmənin başlıca obyektini olan iqtisadiyyatdan kənarında duran tibbi xidmətin – sosial sferanın idarə olunması sahəsinə aid olması" göstərilir [3]. Lakin dünyada dövlətlərinin hər birində məqsədi insanların sağlamlığını qorumaq, bərpa etmək olan səhiyyə siste-

*e-mail: aakbarov@its.gov.az

mi, əhalinin sosial təhlükəsizliyini təmin edən sosial müdafiə sisteminin mövcudluğu sosial-iqtisadi reallıqdır [4]. Bu sistemlərin məqsədlər ayrı-ayrı ölkələrdə sosial, siyasi, iqtisadi amillərin yol verdiyi şəkildə icra edilir. Müasir cəmiyyəti istənilən sahəyə aid sistemin yalnız mövcud olması deyil, onun keyfiyyətli və iqtisadi aspektdən effektiv fəaliyyəti maraqlandırır. Bunun nəticəsidir ki, dövlət səhiyyə siyasətində effektiv və keyfiyyətli səhiyyəyə nail olmaq aktuallıq kəsb edir. Səhiyyənin effektivliyi əhalinin sağlamlığının qorunması və bərpası prosesində sistemin optimal gəlir gətirə bilməsi ilə, keyfiyyəti isə qazanılan nəticə ilə xərclənən resurslar arasında mütənasib əlaqənin olması ilə təmin edilir. [5]. “Tibbi yardımın effektivliyi” anlayışı ilk növbədə səmərəlilik kimi şərh edilməlidir, yəni planlaşdırılan nəticənin əldə olunma dərəcəsi, eləcə də xərclənən resurslar nəzərə alınmaqla tibbi yardımın göstərilməsində profilaktika, diaqnostika, müalicə və rehabilitasiya üsullarının seçilməsinin düzgünlüyü [6].

Keyfiyyət iqtisadi dəyərlə əlaqəli olan anlayışdır. Belə ki, keyfiyyətli prosesin reallaşması həm də iqtisadi amillərlə birbaşa əlaqəlidir və sistem öz fəaliyyətini düzgün tənzimlədiyi halda, keyfiyyət faktoru xərclərin azaldılması ilə iqtisadiyyata da müəyyən pay verir və insanların keyfiyyətli tibbi xidmətə artan tələbatı səhiyyə sisteminin sosial-iqtisadi dəyərlərlə bağlılığını bariz şəkildə üzə çıxarır. Bu fakt müxtəlif ölkə səhiyyə sistemlərinin özünəməxsusluğuna, geniş, yaxud məhdud tərkibli olmasına rəvac verir. Eyni zamanda səhiyyə sisteminin özündə fərdi və ictimai xidmətlərin göstərilməsini ehtiva etməsi bu sahənin özünəməxsusluğunu, çox-tərkibliliyini şərtləndirir. Səhiyyə çox-tərkibli bir sistem kimi özündə müalicə, profilaktika, farmasevtika, sanitariya, tədris, elmi-tədqiqat, tibbi xidmət kimi komponent və icra mexanizmini birləşdirir. Səhiyyənin maliyyələşdirilmə sisteminin islahatı kimi qiymətləndirilən icbari tibbi sığorta da səhiyyənin idarəedilməsinin tərkib hissələrindən biridir. Bu səbəbdən icbari tibbi sığortanın şərh, iqtisadi dəyərinin etibarlı tədqiqi idarəetmənin, o cümlədən, səhiyyənin təşkili və idarəedilməsinin yığcam izahını zəruriləşdirir [7].

Səhiyyənin təşkili və idarəedilməsi dövlət, cəmiyyət və mühit ilə uzlaşan, iqtisadi, sosial, psixoloji amillər ilə səciyyələnən, maddi, mənəvi əsasla-

ra malik olan çoxşaxəli, mürəkkəb prosesdir. Bu prosesin çoxşaxəliliyini təmin edən faktor səhiyyə sisteminin geniş nüfuz və əhatə dairəsinə malik olmasıdır. Səhiyyənin idarəedilməsinin mürəkkəbliyini isə problemlərin sabit olmayan iqtisadi vəziyyəti nəzərə almaqla optimal yollarla həll edilməsinin zəruriliyi şərtləndirir.

İdarəetmə elmi anlayış kimi cəmiyyətlə birbaşa bağlı olan icra mexanizmidir. Cəmiyyət sosial sistem, insanların fəaliyyət forması olduğuna görə onun idarəedilməsi mütləq şərtədir. İdarəetmə idarəolunanla idarəedən arasında əlaqənin qurulması və tənzimlənməsidir. O, toplum və cəmiyyətin məzmunundan törənən ümümbəşəri, çoxşaxəli bir anlayışdır. “İdarəetmə hüquqi təbiəti baxımından ictimai əhəmiyyət kəsb edən məqsədlərə nail olmaq üçün həyata keçirilən hərəkətlər məcmusudur. Dünya açıq ensiklopediyasında qeyd edilir ki, idarəetmə məzmunca təşkilatın formalaşması və məqsədlərinə nail olmaq üçün həyata keçirilən planlaşdırma, motivasiya və nəzarətdir” [8].

Müasir akademik sferada inteqrasiyadan yaranan müstəqil elm sahəsi statusu qazanması faktı idarəetmənin sistemli biliklər toplusu olmasından xəbər verir. Səhiyyənin təkilini sistemli şərh edən professor Hikmət İbrahimli qeyd edir: “Səhiyyənin idarəedilməsi səhiyyənin maliyyə, əmək və maddi resurslarının idarə eilməsi, tənzimlənməsi və nəzarət edilməsi üzrə elmdir” [9]. İdarəetmənin sistemliliyini təmin edən amillər onun prinsip, metod və üslublara malik olmasıdır. Prinsiplər idarəetmənin təşkilatı əsaslarından, metodlar problemlərin həllinin optimallaşdırılmasından, üslublar isə idarəolunan sferaların spesifikliyindən irəli gəlir. Səhiyyənin idarəedilmə prinsipləri, metod və üslubları bu sahənin özəllikləri ilə uyğun şəkildə formalaşır və idarəetmə funksiyaları şəkildə təzahür edir. Həmin funksiyalara informasiya toplama, planlaşdırma, təşkilat, rəhbərlik, nəzarət, monitorinq, təhlil və problemlərin həlli, keyfiyyətin təminatı daxildir. Artıq qeyd etdiyimiz kimi, bu funksiyalar sırasında keyfiyyətin təminatı xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Keyfiyyət anlayışına izahında qeyd edilir ki, o, hər hansı bir məhsul və ya xidmətin müəyyən ehtiyacları təmin etmə qabiliyyətini ortaya qoyan xüsusiyyətlərin məcmusudur. “Səhiyyə idarələrində işin təşkilinin mühüm bir hissəsinin, ümumiyyətlə, hər hansı bir işin görülməsi yox,

həmin işin keyfiyyətli görülməsi təşkil edir. Odur ki, bunu təmin etmək üçün səhiyyə sistemində keyfiyyətə nəzarətin də mövcud olması lazımdır. Bunun üçün isə ümumiyyətlə, keyfiyyət, keyfiyyətə nəzarət, nəzarətin keyfiyyəti və keyfiyyətin idarə olunması sistemlərini də birməqədər lazımdır” [10]. Rəsmi mənbələrdə icbari tibbi sığorta sisteminin məqsədinin “səhiyyə sahəsində mövcud maliyyələşmə mexanizmlərini yeni iqtisadi əsaslarla təkmilləşdirərək əhaliyə göstərilən tibbi xidmətlərin keyfiyyətini daha da yüksəltmək və əlçatanlığını təmin etmək” [11] şəklində qeyd edilməsi səhiyyə xidmətlərində keyfiyyətin mühüm amil olması fikrini bir daha təsdiqləyir.

Səhiyyə cəmiyyətin hər bir üzvünün müraciət etdiyi ən geniş sahələrindəndir. Bu səbəbdən sadalanan funksiyalar ictimai, iqtisadi, regional amillərin təsiri ilə ümumiləşə, yaxud konkretləşə bilər, artıb, azala bilər. Çünki səhiyyənin idarəedilməsi şərait və resurslara əsaslanan səmərəli və məqsədyönlü fəaliyyət kimi səhiyyənin təşkilini reallaşdıran prosesdir. İcbari tibbi sığorta öz növbəsində səhiyyənin təşkili və idarəedilməsinin reallaşdırdığı sosial mexanizmdir. İcbari tibbi sığorta səhiyyə sisteminin idarəedilməsində xüsusi əhəmiyyətə malikdir və onun tətbiqi səhiyyənin idarəedilmə prinsiplərindən irəli gələn tibbi-sosial xidmət və sığorta hadisəsidir. İcbari tibbi sığortanın xüsusi əhəmiyyətə malik olması idarəetmənin hansı zərurətdən yaranması məsələsinin izahında özünü aydın göstərir. Belə ki, səhiyyə dövlət və cəmiyyətin xüsusi aktuallığa, məhsuldarlığa malik olan geniş sferalarındandır və onun idarəedilməsi spesifik sistemə əsaslanır. Bu spesifikasiyalar səhiyyə sistemində icbari tibbi sığortanın tətbiqinə təkan verən əsas faktordur. Deməli, icbari tibbi sığorta cəmiyyətin və səhiyyənin xüsusi və həssas xidmət sferasıdır.

İcbari tibbi sığortanın nəzəri məsələləri. Tətbiq səciyyəli anlayış olan icbari tibbi sığortanın nə dərəcədə nəzəri mahiyyət və aspektə malik olması maraq yaradan məsələlərdəndir. Bu baxımdan icbari tibbi sığortanın nəzəri məsələlərinin izahı əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi, idarəetmə nəzəriyyəsiindən törənən bir sıra sualların cavablandırılmasını tələb edir. Belə ki, icbari tibbi sığortanın tətbiqinin idarəetmənin hansı prinsip, metod və üsullarından irəli gəlməsi elmi və sosial maraq doğuran aktual məsələlərdəndir. İdarəetmənin

qayəsini onun prinsipləri təşkil edir. Çünki prinsiplər idarəetmənin reallaşmasına zəmin yaradan nəzəri müstəvidir, idarəetmə siyasətini müəyyənləşdirən, onu mühitlə uyğunlaşdıran amillərdir. Məqsədyönlülük, qərarların hüquqi müdafiəsi, idarəçiliyin vahid mərkəzdən olması, idarəetmənin fasiləsizliyinin və optimallığının təminatı, səlahiyyət çərçivəsinin müəyyənləşdirilməsi idarəetmənin biri digərinə xidmət edən mütləq prinsiplərdir [12]. Sadalanan prinsiplər eyni məhsuldarlıqla icbari tibbi sığortanın da tətbiqini reallaşdıran nəzəri müddəalardır. İcbari tibbi sığortanın təşkilində idarəetmənin iqtisadi-riyazi, sosiopsixoloji və inzibati metodlarının hər üçünə məzmunca yer ayrılrsa da, onun reallaşmasında idarəetmənin sosial-psixoloji metodu müstəsna rol oynayır [13]. İdarəetmənin təcrübədə “əsas üsulları kimi fərqləndirilən ixtiyari, liberal, demokratik və dinamik” [9] üsulları mövcuddur. İcbari tibbi sığortanın reallaşmasına təkan verən demokratik üslubdur, xidmət sferasının genişlənməsi və inkişafı dinamik üslub sayəsindədir. O, səhiyyənin idarəedilməsinin ümumi qanunlarından irəli gəlir, eyni zamanda xüsusi idarəetmə metodlarına malikdir. Elmi mənbələrdə səhiyyənin “inzibati, sosial-psixoloji, iqtisadi” [14] idarəetmə metodlarının olması qeyd edilir. Bu metodlar idarəetmənin ümumi qanunlarını klassik, müəyyən qədər də müasir məzmununda tam ifadə etdiyinə görə icbari tibbi sığortanın məqsədi ilə uzlaşır [15]. Müasir səhiyyənin idarəedilməsində həmin metodlara menecmentliyin effektivliyinin təminatı üçün idarəetmənin inzibati-hüquqi, mühit və resurs əlaqələrinin tənzimlənməsi və tibbi personalın adaptasiya və motivasiyası bölmələri əlavə edilməlidir. Həmin metodların da tətbiqi ilə reallaşan idarəetmə müasir səhiyyə idarəetməsinin ümumi və xüsusi aspektlərini əhatə etmiş olur. İcbari tibbi sığorta da səhiyyənin əhəliin sosial müdafiəsinə yönəlmiş xidmət növüdür. O, səhiyyənin müasir və beynəlxalq təcrübəyə əsaslanan idarəedilməsinin ümumi, xüsusi, nəzəri və tətbiqi məsələlərini əhatə edən idarəetmə funksiyalarının reallaşması, maliyyələşmə mexanizmlərini yeni iqtisadi əsaslarla təkmilləşdirərək əhaliyə göstərilən tibbi xidmətlərin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsi və əlçatanlığının təmin edilməsi zərurətindən irəli gələn fəaliyyət sahəsidir.

Məqalənin tədqiqat obyektinin nəzəri və tətbiqi

məsələləri ilə bağlı bir məsələni qeyd etməyi məqsəduyğun sayırıq: icbari tibbi sığorta məsələlərinin nəzəri və tətbiqi məzmunlara ayrılması mütləq anlam deyil, müəyyən dərəcədə şərti mahiyyət kəsb edir. Belə ki səhiyyə sistemi, o cümlədən, icbari tibbi sığorta mahiyyətə sosial xidmət sferalarından biridir və qeyd etdiyimiz kimi, onun icra mexanizminin və prosesin hazırlanma müddəaları bu sahənin nəzəri müstəvisini təşkil edir. İcbari tibbi sığortanın nəzəri məsələləri ilk növbədə onun icrasının düzgün, səmərəli, keyfiyyətli, mərhələli, planlı şəkildə reallaşmasına xidmət edən siyasət və məqsədin müəyyənləşdirilməsini əhatə edir. İcbari tibbi sığortanın məqsədi elə onun siyasətinin məzmununu təşkil edir. İcbari tibbi sığortanın məqsədi müvafiq mənbələrdə bir-birini tamamlayan məzmunla şərh edilir. İcbari tibbi sığorta “səhiyyənin maliyyələşməsinin yeni formasıdır” [16]. “İcbari tibbi sığorta əhalinin tibbi yardım almaq hüququnu təmin edən sistemdir. Sistemin tətbiqi nəticəsində tibb müəssisələrinin infrastrukturunu yaxşılaşacaq və əhalinin tibbi xidmətlərə əlçatanlığı artacaq. Vətəndaşlar icbari tibbi sığortanın Xidmətlər Zərfi çərçivəsində keyfiyyətli tibbi xidmətlərdən istifadə edəcəklər” [17]. Göründüyü kimi, mövcud mənbələrdə tibbi sığorta, o cümlədən, icbari tibbi sığortanın mahiyyəti əsasən maliyyə məzmununu əsas götürülməklə izah edilir: “İcbari tibbi sığorta sistemi dövlət büdcəsindən, sığortalının (mülkiyyət formasından asılı olmayaraq hüquqi şəxslərin və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərin) ödəmələri, icbari tibbi sığorta haqlarının ödəmə qaydasının pozulması hallarında tətbiq olunan cərimə və dəbbə pulu, qanunvericilikdə qadağan olunmayan digər mənbələr hesabına maliyyələşdirilir” [18].

Bununla yanaşı, icbari tibbi sığortanın məqsədinin anlayışın adında aydın şəkildə ifadə edildiyini demək mümkündür. İcbari tibbi sığortanın məqsədinin kökündə əhalinin sağlamlığının qorunması və bərpası üçün özünün keyfiyyətli və əlçatan fəaliyyətini tənzimləyən tibbi-sosial müdafiə şəbəkəsi

yaratmaqdır. Bu halda optimal maliyyələşdirmə modelinin hazırlanması vacib şərtə çevrilir [19]. İcbari tibbi sığortanın məqsədinin səhiyyə sahəsində mövcud maliyyələşmə mexanizmlərini yeni iqtisadi əsaslarla təkmilləşdirərək əhaliyə göstərilən tibbi xidmətlərin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsi və əlçatanlığının təmin edilməsi olduğunu qeyd etmişdik [20,21]. Təfərrüata varmaq, təkrarlığa yol vermək məramından uzaq olaraq icbari tibbi sığortanın məqsədi ilə bağlı bir məsələnin vurğulanmasını məqsədemüvafiq bilirik. Bu da icbari tibbi sığortanın məqsədinin iqtisadi, ictimai və digər amillərdən asılı olmayaraq, klassik məzmununa sadıq və sabit qalmasıdır. Belə ki, icbari tibbi sığortanın tətbiq mexanizmi bu və ya digər ölkədə funksionallıq, prinsip, vəzifə və digər kriteriya və keyfiyyətlər baxımından bir-birinin dubleti ola bilmədiyi halda, məqsədi hər bir cəmiyyət və dövlət üçün sabit məzmun nümayiş etdirir. Lakin həmin sabit məqsədin reallaşması müxtəlif dövlətlər üçün bir-birindən çox da fərqlənməyən vəzifələrin icrasını tələb etsə də, prosesi həyata keçirən funksionallıq zaman, ictimai, iqtisadi, maddi-mənəvi amillərin təsiri ilə fərqli ola bilər. Məhz bu faktorla əlaqədar olaraq, nəzəri və tətbiqi məsələlərin təsnifatında icbari tibbi sığortanın məqsədini reallaşdıran vəzifələr tətbiqi məsələlər bölümünə aid edilib. Elmi qanunauyğunluğa görə, müqayisədə nəzəri müddəalar dəyişikliyə daha davamlı, tətbiq isə prosesxarici amillərin təsiri ilə dəyişikliyə açıqdır. Çünki nəzəriyyə tətbiqi təcrübə sayəsində təkmilləşir və hər hansı bir dəyişiklik və təkmilləşmə prosesin tətbiqindən sonra reallaşır. Təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan da daxil olmaqla bir çox ölkələrdə icbari tibbi sığorta modeli ən azı bir il ərzində sınaqdan keçirildikdən sonra tam icrasına başlanılıb. Bu sahədə çox da uzun dövrü əhatə etməyən milli təcrübəmiz sübut edir ki, icbari tibbi sığortanın tətbiqi həm də səhiyyə sahəsinə ayrılan maliyyə vəsaitlərindən səmərəli istifadə edilməsinə zəmin yaradır.

ƏDƏBİYYAT – ЛИТЕРАТУРА – REFERENCES

1. Barannyk L, Kachula S. Compulsory health insurance as an element of the population's social security system, 2023. RePEc:aff:colart: y:2023: i:56:p:155-162. doi:10.31470/2306-546X-2023-56-155-162.
2. Шахабов И.В., Мельников Ю.Ю., Смышляев А.В. Оценка эффективности управления медицинской организацией // Главный врач, 2020, №5(75); с.6-9.

3. Эрнан Ф. Варианты выхода из системы обязательного медицинского страхования в странах Латинской Америки- Документ Всемирного банка, - 2023.- 14 с.
4. Ястребова А.Ю., Гуляева Е.Е. 2021. Право на здоровье в системе международно-правовой защиты прав человека на универсальном и региональном уровне // Московский журнал международного права. №2. С. 99–121.

doi:10.24833/0869-0049-2021-2-99-121.

5. Омеляновский В.В., Михайлов И.А., Лукьянцева Д.В., Самсонова Е.С., Лебеденко Г.Г. Единая система и классификация показателей для интегральной оценки результативности и эффективности организации оказания медицинской помощи на уровне субъекта Российской Федерации. Фармакоэкономика // Современная фармакоэкономика и фармакоэпидемиология. 2022; 15 (4): 442–451. doi: 10.17749/2070-4909/farmakoekonomika.2022.151.
6. Карайланов М.Г., Федоткина С.А., Русев И.Т., Прокин И.Г. Методический подход к оценке эффективности медицинской организации, оказывающей амбулаторную помощь // Клиническая патофизиология. 2016; 22 (40): 134–40.
7. Ильясова А.Р. Основы экономики здравоохранения: учебное пособие – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2019. – 86 с.
8. Nəcəfəliyev, R. İdarəetmənin elmi əsasları. - Bakı – 2020. https://www.pa.edu.az/library/59/60/idaretmenin_elmi_esaslari.pdf.
9. İbrahimli, H.İ. Səhiyyənin təşkili və menecmenti/ H.İ. İbrahimli – Bakı, - 2022. – 234 s.
10. Kİçİkbəyov, B.S., İbrahimli, H.İ. Sosial gigiyena və səhiyyənin təşkili/ B.S. Kİçİkbəyov, H.İ. İbrahimli – Bakı - 2008.-356 s.
11. Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin saytı. <https://sehiyye.gov.az/vetendaslar-ucun/icbari-tibbi-sigorta/>
12. Долгинцев В.И. Государственная политика в области здравоохранения и подготовки руководящих кадров // Электронный научный журнал «Социальные аспекты здоровья населения», 2010, №3 (15);
13. Туаева И.Б., Габараева Л.Н., Магаев К.А. Управление в системе здравоохранения Учебно-методическое пособие для обучающихся на факультете подготовки кадров высшей квалификации и дополнительного профессионально-

го образования. Владикавказ, 2020, 23 с.

14. Леонтьев, И.Л., Махинова, М.В. Особенности современной системы управления здравоохранением: [электронный ресурс] <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ty-sovremennoy-sistemy-upravleniya-zdravooxraneniem>
15. Турсынбекова К.Ж. Актуальные вопросы управления в здравоохранении / К.Ж. Турсынбекова // Международный научно-исследовательский журнал, 2014. - №12 (31), с. 43-44.
16. İcbari tibbi siğorta sisteminə keçid səhiyyədə aparılan islahatların mühüm tərkib hissəsidir. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında İcbari Tibbi Siğorta üzrə Dövlət Agentliyinin direktoru Zaur Əliyevin müsahibəsi. www.yap.org.az.
17. Qurbanov, V. İcbari tibbi siğortanın tətbiqi ilə Azərbaycan səhiyyəsi yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. <https://its.gov.az/uploads/news/1782/pdf/>.
18. Pekerti A, Vuong QH, Ho TM, Vuong TT. Health Care Payments in Vietnam: Patients' Quagmire of Caring for Health versus Economic Destitution // Int J Environ Res Public Health. 2017 Sep 25;14(10):1118. doi: 10.3390/ijerph14101118.
19. Глюмова Л.А. Социально-правовые аспекты системы медицинского страхования // Современные наукоемкие технологии. – 2009. – № 11. – С. 65-75.
20. Салманова В.Ю. Формы современного медицинского страхования, принципы их применения в Азербайджане и соседних странах // Современные проблемы здравоохранения и медицинской статистики. 2024 г., № 1; с.1004 – 1024.
21. Халилов Н.Г. К вопросу об обязательном медицинском страховании с точки зрения лекарственного обеспечения населения // Вестник проблем биологии и медицины. 2017;1,1(135):69-74.

РЕЗЮМЕ

ОБЩИЕ И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБЯЗАТЕЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ

Акперов А.А., Алиева У.И., Багирзаде М.И., Мирзамамедова Х.Р.

Азербайджанский Технический Университет, Международная бизнес-школа, факультет «Управление здравоохранением», Баку, Азербайджан

Обязательное медицинское страхование по своей сути является одной из сфер социальных услуг, а положения, определяющие механизм его реализации и процесс разработки, формируют теоретическую основу данной области. В данной статье рассматриваются цели и теоретические вопросы обязательного медицинского страхования, отражающие общую характеристику объекта исследования. В статье подчеркивается тот факт, что обязательное медицинское страхование является неотъемлемой частью организации и управления здравоохранением. В то же время отмечается, что цели и политика обязательного медицинского страхования охватывают его теоретические вопросы.

Ключевые слова: обязательное медицинское страхование, организация и управление здравоохранением, цель и теоретические вопросы обязательного медицинского страхования.

SUMMARY

GENERAL AND THEORETICAL ISSUES OF MANDATORY MEDICAL INSURANCE

Akperov A.A., Alieva U.I., Bagirzadeh M.I., Mirzamammadova H.R.

Azerbaijan Technical University, International Business School,

Faculty of the Health Management, Baku, Azerbaijan

Mandatory medical insurance is inherently one of the spheres of social services, and the provisions determining the mechanism of its implementation and the process of development form the theoretical basis of this field. This article discusses the objectives and theoretical issues of mandatory health insurance, reflecting the general characteristic of the object of study. The article highlights the fact that mandatory health insurance is an integral part of the organisation and management of health care. At the same time, it is noted that the objectives and policies of mandatory health insurance cover its theoretical issues.

Keywords: mandatory health insurance, organisation and management of health care, purpose and theoretical issues of mandatory health insurance.

Redaksiyaya daxil olub: 06.05.2024

Çapa tövsiyə olunub: 04.06.2024

Rəyçi: t.ü.f.d. R.R.Əliyev